

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Танасков Сергій Миколайович

Концептуальні підходи до аналізу легітимності державної влади

УДК 321.014

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-5.1>

Танасков Сергій Миколайович
аспірант кафедри політології та філософії
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна
ORCID: 0009-0005-8913-5378

У статті наведені результати комплексного дослідження наукових підходів до аналізу легітимності державної влади. Актуальність даного наукового пошуку пов'язана з обумовленістю практичних досягнень теоретичними напрацюваннями. Зміцнення легітимності державної влади у повному викликів і проблем політичному середовищі сьогодні неможливе без належного теоретичного підґрунтя, яким, в даному випадку, і виступають концептуальні наукові нарративи. Відповідно, мета дослідження полягає у систематизації ключових наукових підходів до аналізу легітимності державної влади і деталізується у наступних завданнях: виявити провідні концептуальні підходи до аналізу легітимності державної влади; розкрити їхню специфіку; провести порівняльний аналіз. Методологічною основою дослідження з урахуванням мети і завдань стали системний, структурний та порівняльний методи наукового пізнання.

У ході наукового дослідження аналізувалися ідеї та позиції таких учених, як М. Вебер, Ю. Габермас, А. Грамші, Т. Парсонс тощо, були розкриті особливості їхніх авторських перцепцій легітимності державної влади, виявлені окремі суперечності. У результаті було виділено два провідні напрямки: описовий та нормативний. Перший акцентує увагу на такій домінівній легітимності, як ефективність державної влади. Другий робить акцент на відповідності суспільним цінностям.

Також стверджується, що для більшої об'єктивності легітимність необхідно сприймати як перманентний процес (а не разову дію), вписаний у конкретний культурно-історичний контекст, а не універсальну умовність. Крім цього, на сучасному етапі розвитку суспільства і науки дослідження легітимності не може обмежуватися виключно внутрішньодержавним контекстом, а має враховувати і міжнародну динаміку. Легітимність держави на міжнародному рівні означає визнання в міжнародній сфері та має важливий вплив на державу, оскільки може поставити державу владу під сумнів, якщо державні інституції не спроможні забезпечити суспільні блага.

Ключові слова: легітимність, легітимність, ефективність, цінності, суспільні блага, держава, суспільство, описовий підхід, нормативний підхід.

Вступ. Легітимність держави розуміється як спосіб оцінити якість відносин між державою та суспільством: ступінь визнання публічної влади, а також політичних інститутів населенням (політичною спільнотою) справедливими. Це питання викликає гострі дискусії в сучасному світі, де демократія стоїть під загрозою. У країнах, що розвиваються, демократія іноді розглядається як західна концепція політичної участі, яка може не влаштовувати всі суспільства. І в західних країнах вона має певні ознаки слабкості (низька явка на виборах тощо). Більше того, ми не можемо покладатися лише на рейтинги, засновані на одному критерії, наприклад, типі політичного режиму, щоб оцінити, як політичні інституції та уряд сприяють розвитку та стабільності свого суспільства. Таким чином, питання про якість відносин між державою та суспільством, а також між урядом, державними інституціями та громадянським суспільством є вирішальним під час роздумів про умови для справедливих соціумів у різних культурних контекстах. Теоретичне осмислення легітимності державної влади дозволяє сформулювати виважені прикладні рішення. Відповідно, дослідження різних наукових підходів до аналізу легітимності дає

можливість запропонувати кілька альтернатив, можливих у практичній площині.

Мета та завдання. Таким чином, мета дослідження полягає у систематизації ключових наукових підходів до аналізу легітимності державної влади і деталізується у наступних завданнях: виявити провідні концептуальні підходи до аналізу легітимності державної влади; розкрити їхню специфіку; провести порівняльний аналіз.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження з урахуванням мети і завдань стали системний, структурний та порівняльний методи наукового пізнання.

Результати. До легітимності влади Т. Гоббс звертає увагу на соціальність людей і необхідність порядку, без якого хаотичний стан природи знищив би людей, і підкреслює необхідність вищої сили, яка може забезпечити суспільні блага, такі як захист і порядок в обмін на делегування повноважень, враховуючи легітимність політичної влади [7].

Стосовно того, як забезпечується легітимність і на якій основі вона вибудовується, Дж. Локк, з іншого боку, наголошує на бажанні окремих осіб делегувати повноваження вищому органу.

Він визначає джерело легітимності як слухняність індивідів державним законам залежно від їхньої мовчазної згоди [8]. Очевидно, що легітимність влади у філософському сенсі означає згоду, виправдання дії та підкорення результатам цієї дії.

Виправдання легітимності, тим не менш, є предметом дебатів. Є дві перспективи, що стосуються виправдання влади: описова та нормативна. У той час як описова просто стосується ефективності влади, нормативна перспектива вказує на справедливість влади в оцінці легітимності влади.

Веберівське визначення легітимності в цьому сенсі є очевидним прикладом описового визначення. Його концепція легітимності стосується держави як форми людської спільноти, яка претендує на монополію на використання законного фізичного насильства на певній території [12, с. 33]. Легітимність держави залежить від її відповідності правилам (верховенству права), встановленим інституціями, що не повністю задовольняє необхідність розмежування ефективною та легітимною влади.

В. Боннелл і Г. Бреслауер стверджують, що політичний порядок, інституція чи актор є легітимними в тій мірі, в якій люди вважають їх задовільними і вважають, що жодна доступна альтернатива не буде значно кращою [2]. Організація економічного співробітництва та розвитку посилається на це визначення для обговорення легітимності держави в контексті нестабільних держав [9].

Як стверджує Д. Бітам, легітимність є «схваленням держави громадянами на моральному чи нормативному рівні» [1]. Легітимність є сукупністю трьох підтипів: погляди на законність, погляди на виправдання та акти згоди. Лише один із цих вимірів стосується веберівського визначення легітимності через дотримання правил. Ґрунтуючись на цій точці зору, Б. Гіллі допускає інтенсивність легітимності: «державна є легітимнішою, чим більше її громадяни сприймають як таку, що по праву володіє та здійснює політичну владу» [4].

П. Енглберт пропонує альтернативну структуру, використовуючи історичне та етнічне походження країни для визначення її легітимності. Виділено два виміри. Вертикальна легітимність стосується співрозбудови держави і суспільства, що надає форму державній послідовності. Другий вимір, горизонтальна легітимність, стосується етнічної фрагментації всередині країни (тобто індекс узгодженості визначення кордону) [3].

Ці дві концепції легітимності (веберівську та історичну/етнічну) можна розглядати, принаймні певною мірою, як проблематичні. З одного боку, веберівську державу можна розглядати як західну концепцію, засновану на «саме чіткому розмежуванні між державною та приватною сферами» [9]. У зв'язку з цим ця концепція не застосовувалася б до незахідних політичних порядків. З іншого боку,

згідно з П. Енглбертом, держава має вертикальну легітимність, коли її структура еволюціонувала ендогенно до її власного суспільства і існує певний рівень історичної спадкоємності її інститутів: ця перспектива не заважає державній владі бути дискримінаційною і жорстокою [3]. Горизонтальна легітимність, яка пов'язана з етнічною нероздробленістю, також пов'язана з фіксованою та однорідною концепцією нації, яка може призвести до нетерпимості та невивідного становища.

Отже, нормативне визначення легітимності, з іншого боку, бере до уваги процес виправдання влади, іншими словами, її відповідність соціальним цінностям, закладеним у спільноті. Т. Парсонс активно розробляв ціннісний аспект легітимності. Він запропонував визначення легітимності як «оцінки дії з точки зору спільних або загальних цінностей у контексті залучення дії до соціальної системи» [10]. Дослідник встановив зв'язок між легітимністю, цінностями та діями, наголошуючи на тому, що, оскільки цінності перетворилися на дії, ці дії дійсно є тим, що легітимізовано, а не обов'язково цінностями. Легітимізація являє собою перехідний набір критеріїв, які дозволяли окремим учасникам реалізувати певні цінності в дії.

Наукові напрацювання Т. Парсонса дозволяють нам краще зрозуміти легітимізацію як процес і легітимність як результат. Організаційна діяльність лежить в основі безперервного процесу оцінювання щодо її доцільності та корисності для суспільних цілей. Він представляє середовище та його систему цінностей як опорну точку, що забезпечує нормативні структури для адаптивних процесів і, таким чином, стабільність і легітимність. Крім того, він забезпечив відправну точку для аналізу того, як пов'язані фінансові ресурси та цінності суспільства: фінансування є формою влади для забезпечення задоволення суспільних інтересів.

Проте слабкою стороною цієї точки зору є її стійкість до узагальнення та порівняння. До цього моменту Ю. Габермас слушно стверджує, що загальні підходи до легітимності залишаються абстрактними щодо історичних форм законного панування, однак історизація легітимізації, з іншого боку, приносить стандартну меншість [6, с. 205]. У зв'язку з цим концептуалізація методів легітимізації фактично демонструє вбудованість концепту в соціально-історичний контекст.

У розумінні різноманітних і гібридних результатів, що є результатом конкретних історичних і соціальних умов, а також шляхів легітимізації, що залежать від цього, веберівська категоризація типів влади пропонує важливе розуміння: правовий, раціональний, традиційний і харизматичний [12, с. 34]. Правова раціональна влада черпає свою легітимність із відповідності встановленим нею правилам і нормам, тоді як у традиційних і харизматичних типах влади особливі цінності та встановлений

порядок забезпечують легітимність першої, а для другої – легітимність влади залежить від особистості правителя.

М. Вебер слідував за історичними подіями та спостерігав дедалі більший перехід до легально-раціональних форм влади з появою сучасної бюрократії в західних суспільствах. Ці погляди представляли формалізацію як процес легітимації, особливо для наказів влади. Не обов'язково за їхні дії. Здається доцільним зробити висновок, що в той час організаційні дії були легітимовані, оскільки вони базувалися на легітимованій (наказовій) структурі. Ця структура характеризувалася ієрархією ординатів і підлеглих. Учений провів структурний аналіз організацій, де легітимність була основою для контрольних структур, він лише опосередковано зосередився на діях легітимації.

Емпіричні приклади чітко висвітлюють проблему різниці. Розглядаючи еволюцію сучасної держави в Європі з точки зору історичної соціології, К. Тіллі вказує на зв'язок між оподаткуванням і веденням війни в розбудові інститутів і джерел легітимності, яка сьогодні набула форми демократичної, індустріалізованої, капіталістичної національної держави [11]. Порівняно з європейським прикладом, існують також політичні суб'єкти, які розвинули різні інститути та типи управління та базуються на традиційному порядку в суспільстві для забезпечення легітимності влади, що розвивалася разом із європейським прикладом. Для ілюстрації: у той час як ліберальне управління, демократія та вільний ринок стали основою європейської формули забезпечення легітимності, для незахідних суспільств у більшості випадків це гібридна суміш європейських і традиційних інститутів та усталених соціальних культурних цінностей.

Очевидно, що при оцінці легітимності влади емпіричний приклад не слід розглядати як універсальну категорію чи природний процес, визнаючи, що це результат конкретних соціальних та історичних процесів. Швидше, беручи до уваги різницю між описовим і нормативним типами легітимності, інструменти, які використовуються для забезпечення легітимності, матеріальні та ідейні джерела легітимності, методи демонстрації схвалення легітимної політичної влади повинні бути основними моментами для оцінки системи легітимності та для розмежування ефективної та легітимної влади [4].

Проте, щодо природи легітимності держави її не слід розглядати як одноразову подію; навпаки, це процес і він є умовний. Крім того, оскільки процес легітимації політичної влади вимагає вмілого управління матеріальними та ідейними благами для підтримки схвалення влади, управління плюралізмом у політичній сфері та стримування-кооптації боротьби проти влади, використання примусу весь час у цьому процесі буде дорогим. Таким чином, підхід А. Грамші до домінуючої влади як

суміші примусу та згоди на даний момент може запропонувати важливе розуміння щодо підтримки легітимності держави. Згода керованих проти політичної влади в концептуалізації А. Грамші стосується виправдання та підпорядкування результатам державної практики за допомогою ідеологічних інструментів домінуючої групи в суспільстві [5].

Крім відносин між правлячим і керованим на внутрішньому рівні, при аналізі легітимності держави свою роль відіграє і динаміка на міжнародному рівні. Бо концептуалізація легітимності держави не закінчується державними кордонами в системі сучасних держав. Легітимність держави на міжнародному рівні так само важлива, як і на внутрішньому рівні. Для ілюстрації, у той час як внутрішній рівень легітимності держави відноситься до легітимності політичної влади, що походить із комплексу держава-суспільство (за відсутності якого держава класифікується як крихка, слабка або неспроможна залежно від її інституційної спроможності), легітимність держави на міжнародному рівні означає визнання в міжнародній сфері та має досить важливий вплив на державу, оскільки може поставити державну владу під сумнів, якщо державні інституції не змогли забезпечити суспільні блага або, що ще гірше, стали джерелом загрози для своїх громадян (як у випадку з Лівією під час Арабської весни).

При концептуалізації легітимності держави видається, що важливе джерело легітимності держави залежить від забезпечення безпеки. Проте, коли легітимність держави заперечується на внутрішньому та/або міжнародному рівнях, це безпосередньо впливає на її здатність забезпечувати безпеку.

Висновки. Вживання політичної влади певною мірою залежить від її легітимності. Оскільки це має наслідки для вживання держави, підтримки та практики, концептуалізація легітимності вимагає комплексної та ретельної основи. Як зазначалося вище, існують описова та нормативна точки зору щодо легітимації влади, і найбільш очевидним моментом щодо легітимності є те, що вона закладена в історичних та соціальних умовах. У цьому відношенні прийняття загальної теорії легітимації може призвести до довільних абстракцій, які можуть завдати несправедливості історичній та соціальній природі процесу. Натомість аналіз легітимності, який зосереджується на її ефективності та сумісності з домінуючими цінностями в суспільстві, міг би запропонувати пояснення природи легітимності політичної влади. На цьому тлі, враховуючи загальне припущення про зв'язок між демократією та легітимністю, під час аналізу слід пам'ятати, що виборча демократія не завжди може бути ефективною. Наприклад, легітимна влада залежить від її здатності забезпечити мир, стабільність, розвиток, порядок і справедливість своїм громадянам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Beetham D. The Legitimation of Power, Macmillan, London. 1991.
2. Bonnel V., Breslauer G. Russia in the New Century: Stability or Disorder? Westview Press, Boulder. 2001.
3. Englebert P. State Legitimacy and Development in Africa, Lynne Rienner Publishers, Boulder. 2000.
4. Gilley B. The Meaning and Measure of State Legitimacy: Results for 72 Countries. European Journal of Political Research, 2006. № 45, P. 499-525.
5. Gramsci A. Selections from the Prison Notebooks. New York: International Publishers, 1971.
6. Habermas J. Communication and the evolution of society. Boston: Beacon Press. 1976.
7. Hobbes T. Leviathan. London: Oxford University Press. 1965.
8. Locke J. Second treatise of government. C.B. Macpherson (Ed.). Cambridge: Hackett Publishing. 1980.
9. OECD. The State's Legitimacy in Fragile Situations, OECD Press. 2010.
10. Parsons T. Suggestions for a Sociological Approach to the Theory of Organizations: I. Administrative Science Quarterly, 1956. № 1. P. 63–85.
11. Tilly C. Coercion, capital, and European states, AD990–1990. Cambridge: Basil Blackwell. 1990.
12. Weber M. Politics as a Vocation, Facet Books. 1965.

REFERENCES:

1. Beetham, D. (1991), The Legitimation of Power, Macmillan, London.
2. Bonnel, V. and G. Breslauer (ed.) (2001), Russia in the New Century: Stability or Disorder?, Westview Press, Boulder.
3. Englebert, P. (2000), State Legitimacy and Development in Africa, Lynne Rienner Publishers, Boulder.
4. Gilley, B. (2006), "The Meaning and Measure of State Legitimacy: Results for 72 Countries", European Journal of Political Research, 45: 499-525.
5. Gramsci, A. (1971). Selections from the Prison Notebooks. New York: International Publishers.
6. Habermas, J. (1976). Communication and the evolution of society. Boston: Beacon Press.
7. Hobbes, T. (1965). Leviathan. London: Oxford University Press.
8. Locke, J. (1980). Second treatise of government, C.B. Macpherson (Ed.). Cambridge: Hackett Publishing.
9. OECD (2010), The State's Legitimacy in Fragile Situations, OECD Press.
10. Parsons, T. (1956). Suggestions for a Sociological Approach to the Theory of Organizations: I. Administrative Science Quarterly, 1, 63–85.
11. Tilly, C. (1990). Coercion, capital, and European states, AD990–1990. Cambridge: Basil Blackwell.
12. Weber, M. (1919), Politics as a Vocation, Facet Books (reprinted 1965).

Conceptual approaches to the analysis of the legitimacy of state power

Tanaskov Serhii Mykolayovych

Postgraduate Student at the Department of Political Science and Philosophy
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University
Ohienka str., 61, Kamianets-Podilskyi,
Khmelnitskyi region, Ukraine
ORCID: 0009-0005-8913-5378

The article presents the results of a comprehensive study of scientific approaches to the analysis of the legitimacy of state power. The relevance of this scientific search is related to the conditioning of practical achievements by theoretical developments. Strengthening the legitimacy of state power in a political environment full of challenges and problems today is impossible without a proper theoretical foundation, which, in this case, is represented by conceptual scientific narratives. Accordingly, the purpose of the study is to systematize key scientific approaches to the analysis of the legitimacy of state power and is detailed in the following tasks: to identify the leading conceptual approaches to the analysis of the legitimacy of state power; reveal their specifics; conduct a comparative analysis. Systematic, structural and comparative methods of scientific knowledge became the methodological basis of the research, taking into account the purpose and tasks.

In the course of the scientific research, the ideas and positions of such scientists as M. Weber, J. Habermas, A. Gramsci, T. Parsons, etc., the peculiarities of their author's perceptions of the legitimacy of state power were revealed, some contradictions were detected as well. As a result, two leading directions were identified: descriptive and normative. The first emphasizes such a dominant factor of legitimacy as the effectiveness of state power. The second emphasizes compliance with social values.

It is also argued that, for greater objectivity, legitimacy must be perceived as a permanent process (rather than a one-time action), inscribed in a specific cultural-historical context, and not a universal convention. In addition, at the current stage of the development of society and science, the study of legitimacy cannot be limited exclusively to the domestic context, but must also take into account international dynamics. Legitimacy of the state at the international level means recognition in the international sphere and has an important impact on the state, as it can call into question the state power if the state institutions are not able to provide public goods.

Key words: legitimacy, legitimization, efficiency, values, public goods, state, society, descriptive approach, normative approach.